

УДК 159.938

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-1.11>**Л. О. Котлова**кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку та консультування
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ПСИХОЛОГІЇ ЧЕСНОСТІ

Перед психолого-педагогічною наукою стоять завдання визначення оптимальних умов для особистісного розвитку молодих людей, в тому числі й активізації психологічних механізмів, щодо свідомого прийняття ними моральних норм, трансформації їх в ефективний регулятор поведінки, міжособистісних стосунків з іншими людьми. Особливої значущості в контексті особистісного розвитку людини набуває така моральна цінність, як чесність. На жаль, остання не відповідає критерію моральності, оскільки суспільна свідомість українців у сучасних соціально-економічних та політичних перипетіях підпадає під значні «суспільні перверсії».

У статті розглянуто етико-філософські засади дослідження чесності в психології. Представлено різні підходи щодо розуміння таких понять як «чесність» та «правда». Виділено основні складові частини чесною особистості та чинники, які впливають на формування даної якості особистості. Простежується «еволюція» вивчення у наукових джерелах проблеми чесності, що дає можливість визначитись із видами чесності, стадіями та рівнями.

Сутність чесності, її структура, види та форми, чинники, що впливають на формування чесності розкриваються в філософській літературі, де інтерпретується співвідношення чесності і таких етичних категорій, як «добро», «справедливість», «відповідальність», «совість», «правдивість». Водночас виявляється специфічність етичної категорії «правда», її відмінність від гносеологічних категорій «істина», «обман». Визначається соціальна обумовленість чесності та правдивості, особливості функціонування в системі моралі.

У кризових умовах, у зв'язку із зростанням бездуховності, нівелюванням цінностей людського життя, загостренням питань суспільного та сімейного виховання у нашій державі актуалізується проблема чесною особистості, яка на сьогодні залишається невирішеною. Її розв'язання можливе завдяки створенню гнучкої системи виховання дітей та молоді, яка б враховувала запити сучасності часу і водночас задовольняла й інтереси соціуму.

Ключові слова: правда, правдивість, принциповість, совість, чесність, чесна поведінка.

Постановка проблеми. Життя людини сьогодні занадто суперечливе: з одного боку, має місце актуалізація духовно-моральних цінностей у вияві планетарного мислення, глобалізації, визнання необхідності миру, стабільності, гуманних відносин, толерантності, єдності, взаєморозуміння, професійної компетентності, етики відповідальності, а з іншого – соціально-політична і економічна ситуація провокують такі аморальні явища, як свідомий обман задля наживи, дезінформація у засобах масової інформації, егоїзм, споживацькі настрої, несправедливість, відчуження, рейдерські захоплення, пріоритет матеріального над духовним, поляризацію суспільства, аморальність тощо.

Проблема чесності, моральності загалом, моральної свідомості та самосвідомості своїм корінням входить у сиву давнину. Вже за первіснообщинного ладу люди намагалися будувати свої стосунки на основі своєрідної ідеї справедливості, на основі совісті та чесності. Боротьба за справедливість, боротьба добра і зла супроводжує всю історію. Ця тема відображається в Біблії, а згодом велику увагу приділяють і мислителі всіх часів і народів.

Кожен народ, класові суспільства (рабовласницьке, феодальне, капіталістичне) вносили свої корективи в поняття справедливості та чесності і моралі зокрема. Питання моралі, моральності займають помітне місце в теоретичній спадщині мислителів древності. Так, один з родоначальників давньокитайської філософії Кун Фуцзи (Конфуцій) (551–479 р. до н.е.) вченню про моральність приділяв надзвичайно велику увагу. В центрі його роздумів про це явище – поняття «взаємність», «золота середина», «людинолюбство», котрі в своїй єдності складають «вірний шлях» (дао). Люди, що слідуєть цьому шляху, будуть жити щасливо, говорить китайський філософ. Основна ідея вчення Конфуція – не роби іншим того, чого не бажаєш собі [15]. Дана ідея перегукується із новим заповітом в Біблії. «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть і ви їм. Бо в цьому Закон і Пророки» Євангелія від Матвія, 7:12 [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливої значущості в контексті особистісного розвитку людини набуває така моральна цінність, як чесність. На жаль, остання не відповідає критерію

моральності, оскільки суспільна свідомість українців у сучасних соціально-економічних та політичних перипетіях підпадає під значні «суспільні перверсії». Останнім часом у розвинених країнах загальний рівень чесності населення неухильно зменшується, а кількість нечесних людей зростає. За якісними показниками психологів (М. Батурич, О. Бормотов, О. Первухіна та інших) у теперішній час неузгоджена та непродуктивна поведінка співробітників у різних виробничих організаціях призводить до великих збитків [1; 5]. Ці втрати пов'язані не з технічними чи економічними проблемами, а з вчинками людей, які привласнюють товари, гроші і час у роботодавців, демонструючи поведінку, яка суперечить духу співпраці, та загалом не етичне і некоректне ставлення до своїх колег. Таким чином, наявність такої риси особистості працівника, як чесність, виходить на перший план в процесі професійного відбору та консультування компаній і комерційних організацій.

Водночас зміни в сучасному політичному житті та соціально-економічному розвитку посилили протиставлення офіційної та життєвої моралі. Водночас суспільна свідомість набула більшої відкритості і практично «закриті її сторінки» залишилися в минулому, а така моральна якість людини як «чесність» отримала можливість для розвитку. На цій якості знайшла сприятливе соціальне та психологічне підґрунтя для свого становлення у зростаючої особистості.

Феномен чесності, насамперед, вивчається й описується вченими в етиці. Ця моральна якість відображає одну з найважливіших вимог моральності. Вона включає таке: правдивість (повідомляти істину, не приховувати від інших людей і самого себе дійсний стан справ); принциповість (вірність певній ідеї в переконаннях і дотримання цієї ідеї в поведінці); вірність прийнятим зобов'язанням; суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи; щирість перед іншими і перед самим собою щодо тих мотивів, якими людина керується; визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить.

Сутність чесності, її структура, види та форми, чинники, що впливають на формування чесності розкриваються в філософській літературі, де інтерпретується співвідношення чесності і таких етичних категорій, як «добро», «справедливість», «відповідальність», «совість», «правдивість». Водночас виявляється специфічність етичної категорії «правда», її відмінність від гносеологічних категорій «істина», «обман». Однак, як бачимо, проблема чесності розглядається в контексті моральних якостей особистості, а не як окремих предмет дослідження.

Мета статті. На основі теоретико-методологічного аналізу етико-філософських вчень виокремити передумови вивчення чесності як психологічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Спочатку термін «чесність» у християнстві вказував на ту поведінку людини, яка заслуговувала поваги і шани (Деян 6:3, Рим 12:17), пізніше став означати правдивість, відкритість, ухиляння від брехні в практичних справах і в слові. У особистому значенні чесність – ціліність характеру – Ісус вимагає цілковитої чесності, коли наполягає на тому, що кожне «да» означає «да», а будь-яке «ні» – «ні» (Мф5:33-37). Бог ненавидить тих, хто «говорить неправду». Для апостола Павла обман – ознака падіння в язичництво (Рим 1:29; ср. 3:13). Апостол Іоан співвідносить знання істини з чесністю у справах та вчинках (Ін. 8:12). Глибокий мотив християнської чесності коріниться в поклонінні Богу як абсолютно істинному, вірному, вимогливому щоб істина жила в серці людини. Інші мотиви – це закон любові і єдності всіх християн, що руйнується від нечесності (Гал 5:22) [3].

У пізній християнській етиці чесність зазвичай розглядали як елемент соціальної справедливості, однак у сучасних роздумах ця якість все більше витісняється надмірним матеріалізмом, військовою пропагандою, брехливим софізмом ситуативної етики і міркуванням для політичної вигоди [14].

В Індії в 13–17 ст. до н.е. анонімно створюються до філософські твори Упанішади. У цих творах пропагується чесність, правдивість, не насилля, співчуття до ближнього та інші позитивні моральні норми [13].

Давньогрецький філософ Демокріт (біля 530–470 р. до н.е.) метою виховання вважав досягнення добродійності, а його основу – в здатності до сорому. Щастя, за Демокрітом, не в багатстві, а в правдивості і чесності. «Не тілесні сили і не гроші, – говорить він, – роблять людей щасливими, а чесність і багатостороння мудрість». «Чесна і безчесна людина пізнаються не тільки з того, що вони роблять, але й з того, чого вони бажають» [8].

Серед вищих моральних цінностей важливе місце посідає чесність. Вищі цінності, як зазначає В. Блюмкін, це частина матеріальних, духовних і соціально-політичних цінностей, що як правило, мають загальнонародне і загальнолюдське значення – мир, життя людства, цінності, уявлення про справедливість, волю, права й обов'язки людей, дружбу, любов, довіру, родинні зв'язки, цінності діяльності (праця, творчість, творення, пізнання істини), цінності самозбереження (життя, здоров'я), цінності самоствердження і самореалізації, цінності, що характеризують вибір особистих якостей: чесність, хоробрість, вірність, справедливість, доброта та ін. [4].

Перший зміст слова «чесність» це «правдивість» – той, хто не обманує, не бреше, говорить правду, є правдивим. Однак, в українській мові чесність має низку інших, не менш значущих тлумачень.

Насамперед, чесний – це не крадій. Крадій віднімає і привласнює чуже, обкрадає інших людей, йому не можна довіряти, тому що він позбавлений совісті. Чесний же, навпаки, порядний і совісний, він ніколи не візьме того, що йому не належить, що зароблено не ним самим. Чесну людину можна залишити біля будь якого багатства, довірити їй найдорожче, вона все збереже в цілісності. Чесність, в такому трактуванні, є найважливішою умовою людської взаємодії, без якої не можлива спільна діяльність [14].

Чесність в практичному ключі означає також вірність. Чесна людина – не зрадник, вона не проявить підступності, не порушить свого слова, не обманить надій і очікувань, а зробить саме те і так, як про це було домовлено.

Чесність як вірність виявляється у спільному подоланні труднощів, у виконанні взятих на себе обов'язків. Людина, яка почала важливу справу, чесно прагне довести її до кінця, в такому розумінні чесність виступає не лише як вірність, але і як добросовісність або надійність.

Чесність як ділова та практична якість виражається у відкритості наших думок, почуттів і намірів для інших людей. Варто зазначити, що з чесною та відкритою людиною співпрацювати набагато приємніше, ніж з непередбачуваною особистістю, про чий таємні проекти і плани можна лише здогадуватися, водночас надіятись, що вони не принесуть великого зла.

Також, чесність нерідко виступає як справедливність. В цьому випадку кожному, хто бере участь у спільній діяльності, належить та доля винагороди або покарання, яку він заслужив. Тут не буде суб'єктивізму, нечесної оцінки, «улюбленців», домовленостей тощо.

У словнику з етики за редакцією І. Кона можемо знайти таке визначення чесності – уникнення брехні у стосунках з іншими людьми. У порівнянні з правдивістю, поняття чесності підкреслює відсутність корисливих мотивів дезінформації і одночасно милосердно ставиться до ненавмисного обману, тобто людина може залишатися бути чесною, якщо повідомляє іншій людині неправду, у яку сам вірить [12].

З точки зору традиційної етики, чесність зазвичай вважається позитивною якістю. Однак, в практичних ситуаціях більшість людей припускається дрібної брехні, розцінюючи абсолютну чесність як наївність та дурість. Варіанти традиційної етики вважають допустимим брехню задля спасіння, тобто брехня для уникнення великого зла. Крім того, негласний моральний кодекс обмежує чесність у тих випадках, коли інформація травмувати співрозмовника.

Є думка, що чесна поведінка розмежує стан миру та стан війни, бо найефективнішим прийомом у війні є викривлення карти миру противника. Нечесна поведінка у відношенні до будь-кого досить часто є передумовою для початку недружніх дій.

Всі перелічені тлумачення чесності вказують нам на те, що чесний – це людина честі, та, яка володіє достоїнством і гордістю, хто ніколи не опуститься до аморальної, підступної поведінки.

У філософії поняття «чесність» перегукується з іншими схожими поняттями – «вірний», «правильний» – і має як мінімум три тлумачення [14].

Правда – це деякий зразковий порядок буття і людських стосунків, якому необхідно слідувати для того, щоб на землі була гармонія між людьми. В цьому ракурсі поняття «правда» співпадає з поняттям «справедливість». Саме в такому випадку кажуть: «Потрібно жити за правдою» або «правда перемаже».

Той, хто живе за правдою, – живе за моральним законом, за Божою заповіддю, за людською совістю. В реальному спілкуванні порядок правди виражає себе у відкритості між людьми, в тому, що вони чесні один з одним, не брешуть, не зраджують тощо. Правда в міжособистісній комунікації та у стосунках між групами проявляється у довірі, увазі та чуйності, вона передбачає взаємодопомогу, підтримку, прагнення і здатність зрозуміти іншого, а також розкрити себе, свої наміри та плани. Правда виключає будь яку експлуатацію, користь і розрахунок у використанні іншого для досягнення власної мети.

Правда – це відповідність наших уявлень об'єктивному стану справ. Всі знають з дитинства, що потрібно говорити правду, тобто не обманювати, не викривляти реальну картину подій, не вигадувати нісенітниць. Той, хто в цьому розумінні тримається правди, не бреше і не обманює, є чесною людиною. Правдивість – це висвітлення подій або повідомлення своїх поглядів без підміни. Правда зовнішніх і внутрішніх фактів дозволяє індивідам спілкуватися в рамках єдиного поля розуміння.

У питанні брехні і правди є і інша сторона. Чи кожна правду можна говорити в очі людині? Чи потрібно голосно повідомляти інваліду, що він – інвалід, невродливій жінці, що вона не гарна? Це чисто моральна проблема, яка може бути сформульована так: навіщо в кожному конкретному випадку ми говоримо правду і як ми її говоримо?

Бувають люди, які дуже люблять говорити щирі правду, зачіпаючи на цім чужу гідність та достоїнство, принижуючи співрозмовника. Проте в цьому випадку мова йде не про правду, а лише про самоствердження під гаслом правди. Очевидно, про правду в істинному змісті мова йде лише тоді, коли ми повідомляємо про обставини максимально об'єктивно, підтримуємо впевненість і гідність іншого, яку б правду ми не говорили.

Філософи Сходу вважають, що правда завжди повинна бути подана в достатньо приємній ввічливій формі, в іншому випадку вона з правди перетворюється в «кривду», а то і у відкрити брехню [13].

Особлива тема під час обговорення феномена чесності – чесність нашої самосвідомості та істинності «Я». Чесність – це правдивість перед самим собою, адекватне саморозуміння і водночас відсутність фальші в нашому самовираженні. Все це – і розуміння себе, і особистісна цілісність – проблема XXI століття.

Проблема чесного самоусвідомлення була піднята в XX столітті З. Фрейдом і отримала продовження в роботах психологів. Дослідження З. Фрейда показали, що людина витісняє у безсвідоме багато власних переживань, які не влаштовують її свідоме моралізоване «єго» [10]. Однак приховані від свідомості заборонені і осудні бажання нікуди не зникають. Людина несе в собі негативну сторону, але обманює сама себе, «не знаючи» про наявність у своїй душі цілого скупчення страхів і пристрастей. Самообман обертається плачевно – невротами і неконтрольованими реакціями. Краще, що можна зробити в такій ситуації – навчитися бути чесним, подивитися правді в очі, вивести із темряви безсвідомого витіснені думки.

Опонент З. Фрейда, К. Юнг вважав, що негативне у нас, те, чого ми соромимося і не хочемо за собою визнавати, утворює особливий пласт внутрішнього світу, який він назвав Тінню. Тінь без толку виганяти або придушувати, вдавати, що її немає і ми чисті як ангели. Розвиток особистості потребує чесності: Тінь повинна бути усвідомлена, прийнята як факт і інтегрована в єдність з усіма іншими частинами особистості. Той, хто обманює себе, що він святий, просто проектує ззовні власні погані риси, починає приписувати їх іншим людям і ненавидіти їх. Насправді ж людина бунтує проти негативу в самій собі. Чесне усвідомлення допомагає індивіду зрозуміти себе як ціле з усіма реальними сторонами власної природи. Це дає можливість краще орієнтуватися в дійсності і будувати свої стосунки з оточуючими більш справедливо і гуманно [9].

Людина може не лише приховувати від себе свою Тінь, але і впритул не бачити своїх позитивних схильностей і здібностей, того проекту, який ніби закладений в ньому з народження і закликає до реалізації в житті. Сюжет невиконання життєвого проекту розглядав в XX столітті іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет. Він показував у своїх роботах, що багато людей все життя лише те і роблять, що бігають від власної долі. Вони не чесні самі з собою і надають перевагу йти за легким шляхом, вони приховують від себе і придушують власне покликання [8]. Однак кожна особистість, яка не виконала проект і обманула саму себе розплачується за цей обман. Розплатою стає постійне погане самопочуття, депресія, почуття марнотратства і «невиконання» свого життя. Той хто, проявив чесність і слідував своєму покликанию, у повній мірі переживає радість буття, не

дивлячись на труднощі, які трапляються на життєвому шляху [8].

Ще один вид самообману це самообман власної індивідуальності. Мова йде про істинність нашого «Я», про самостійність і унікальність. Ця проблема обговорюється у багатьох філософів, в тому числі у М. Хайдегера і Е. Фрома. Більшість людей вважають себе самостійними особистостями, в той час як вони такими не є. М. Хайдегер говорить про сучасний світ як про світ *Man* (безособова форма в німецькій мові). В цих мовних формах відсутній суб'єкт – самоусвідомлене відповідальне «Я». Люди, які занурені у повсякденність думають як інші і діють за зразком інших, але не усвідомлюють цього, доки не зіштовхнуться з переживаннями власної смерті. За М. Хейдегером, саме наявний страх перед смертю пробуджує індивідів від душевного сну і змушує їх поглянути в очі правді – своїй унікальності, яка штовхає їх вийти із сліпого самообманного існування [8].

Бути справжнім – це значить володіти достатньо стійким індивідуально-особистісним ядром, визнавати всі сторони свого багатоскладного «Я» і виявляти себе повністю вільно та мимовільно. Той, хто чесний з собою, цілком усвідомлює своє «Я» і активно розвиває кращі свої здібності, схильності і тенденції [6].

Дана ідея простежується і у працях Ф. Ар'єса, який вважає, що людина керується в житті певною моральною метою використовує для досягнення адекватні засоби. В моральних категоріях визначається суть Добра, Правди, Справедливості. І виходить, життя людини – єдине і неповторне – якоюсь мірою зрівнюється з життям тих, хто живе безглуздо й аморально і навіть діє зло, неправда і несправедливість. Життя кожної людини не нескінченне. Життя обривається смертю, небуттям. Отже, втрачають зміст усі визначення її в моральних категоріях Добра і Зла, Правди і Неправди, Справедливості і Несправедливості [2].

У філософії питання чесної поведінки розглядається і у напрямку моралі та її оцінки. Мораль завжди передбачає схвалення або засудження явищ соціальної дійсності, пов'язаних з поведінкою особи, спільності людей тощо. Оцінка встановлює відповідність або невідповідність вчинку, мотиву або поведінки вимогам моралі, передбачає врахування конкретних обставин і можливості дій особи, спільності людей на основі визнання моральних цінностей. Оцінка є спосіб визначення моральної суті людини, що виявляється в її стосунках з іншими людьми з позиції Добра і Зла. Ці відносини різноманітні, можуть оцінюватися в різних категоріях: справедливо або несправедливо, чесно або нечесно, відповідально або безвідповідально тощо. В оцінці моральності самої особистості самої особи велике значення мають такі характеристики як: працелюбний або тунеядець, егоїст або альтру-

їст чесний або нечесний, правдивий або брехун, скромний або честолюбний та інші. Єдиним критерієм значущості оцінки є її відповідність реальному стану справ, тобто правдивість [6].

Наукові дослідження та праці англо-американського філософа Дж. Роулза були спрямовані на аналіз проблем, які пов'язані з політичною філософією, мораллю та етикою. Його наукова праця «Теорія справедливості» (1971) є значним дослідженням у сфері політичної філософії ХХ століття. Будучи прихильником теорії суспільного договору, Дж. Роулз стверджує, що поняття «справедливість» і «чесність» збігаються і немає особливої причини виявляти їх відмінності або констатувати, що одне із них є більш фундаментальним, ніж інше [11].

В статті «Справедливість як чесність» (1958) Джон Роулз висуває тезу, що центральна ідея, яка визначається в понятті справедливості, це ідея чесності. Його ідея протиставляється на той час прийнятій теорії класичного утилітаризму. Він зазначає, що без взаємної довіри не можна нічого добитися просто промовляючи слова, адже самі по собі слова не мають ніякої сили. У взаємостосунках, у вирішенні ділових питань, той хто діє першим має вірити, що опонент чесно діятиме і дотримає свого слова, в цьому і є суть договору. Дж. Роулз підводить підсумок, що обіцянка – це акт, який здійснюється з публічним наміром свідомо прийняти на себе обов'язок, існування якого в певних обставинах буде сприяти реалізації наших цілей. Це вже має на увазі наявність чесного взаємного акту, де одна із сторін, яка є активною, приймає на себе справедливі обов'язки. Тому використовуючи схему договору, яку пропонує Дж. Роулз, люди приймають на себе зобов'язання виконувати обіцяне у відповідності з принципом чесності [11].

Висновки. У філософії питання чесної поведінки розглядається і у напрямку моралі та її оцінки. Мораль завжди передбачає схвалення або засудження явищ соціальної дійсності, пов'язаних з поведінкою особи, спільності людей тощо. Оцінка встановлює відповідність або невідповідність вчинку, мотиву або поведінки вимогам моралі, передбачає врахування конкретних обставин і можливості дій особи, спільності людей на основі визнання моральних цінностей. Оцінка є спосіб визначення моральної суті людини, що виявляється в її стосунках з іншими людьми з позиції Добра і Зла. Ці відносини різноманітні, можуть

оцінюватися в різних категоріях: справедливо або несправедливо, чесно або нечесно, відповідально або безвідповідально тощо. В оцінці моральності самої особистості самої особи велике значення мають такі характеристики як: працелюбний або ледачий, дармоїд, егоїст або альтруїст чесний або нечесний, правдивий або брехун, скромний або честолюбний та інші. Єдиним критерієм значущості оцінки є її відповідність реальному стану справ, тобто правдивість.

Література:

1. Прикладна етика : Навч. посіб. / Аболіна Т.Г., Нападиста В.Г., Рихліцька О.Д. та ін. ; За наук. ред. Панченко В.І. Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.
2. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти. Москва, 1992. 526 с.
3. Біблія. Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Пер. І. Огієнко. Київ : ВБФ «Східноєвроп. гуманіт. Місія», 2015. 319 с.
4. Блюмкін В.А. Мир моральных ценностей. Москва, 1981. 260 с.
5. Бормотов А.А. Разработка и апробация методики диагностики честности как устойчивой черты личности. Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2008. № 3. С. 123–136.
6. Гусейнов А. А. Золотое правило нравственности. Москва, 1988. 385 с.
7. Знаков В.В. Психология понимания правды. СПб. : Алетейя, 1999. 120 с.
8. Золотухина-Аболина Е.В. Современная этика : истоки и проблемы : учебник для вузов. Ростов н/Д : МарТ, 1998. 448 с.
9. Левчук Л.Т. Психоанализ : от бессознательного к «усталости от сознания». Киев : Выща шк., 1989. 181 с.
10. Отечественный психоанализ / сост. и общ. ред. В.М. Лейбина. СПб.; М.; Харьков : Питер, 2001. 445 с.
11. Ролз Джон. Справедливость как честность. Логос. 2006. № 1 (52). С. 35–60.
12. Словарь по этике / Под ред. А.А. Гусейнова и И.С. Кона. Москва, 447 с.
13. Тофтул М.Г. Энциклопедический словарь з історії та теорії моралі : словник. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2016. 482 с.
14. Философский энциклопедический словарь. Москва, 1983. С. 195–196.
15. Чанишев А.Н. Курс лекций по древней философии. Москва, 1981. С. 33–34.

Kotlova L. O. Ethical and philosophical preconditions of psychology of honesty

Before psychological and pedagogical sciences there are tasks of determining the optimal conditions for the personal development of young people, including the intensification of psychological mechanisms of conscious acceptance of moral norms, transformation of them into an effective regulator of behavior, interpersonal relationships with other people. Such moral value as honesty acquires a special significance in the context of personal development. Unfortunately, the latter does not meet the criterion of morality, because the public consciousness of Ukrainians in modern socio-economic and political conditions falls under significant "social perversions".

The article deals with the ethical and philosophical foundations of the study of honesty in psychology. Various approaches to understanding such concepts as “honesty” and “truth” are presented. The main components of honest personality and factors influencing the formation of this quality are highlighted. The “evolution” of studying in the scientific sources of the problem of honesty, which makes it possible to determine the types of honesty, stages and levels, can be traced.

The essence of honesty, its structure, types and forms, factors influencing the formation of honesty are revealed in philosophical literature, which interprets the relation of honesty and ethical categories such as “goodness”, “justice”, “responsibility”, “conscience”, “truthfulness”. This reveals the specificity of the ethical category “truth”, its distinction from the epistemological categories “veracity”, “deception”. The social determinacy of honesty and truthfulness, their peculiarities of functioning in the system of morality is determined.

In crisis conditions, due to the growing lack of spirituality, the leveling of values of human life, the aggravation of issues of social and family upbringing in our country, the problem of honest personality, which remains unresolved today, is actualized. Its solution is possible through the creation of a flexible system for the education of children and young people, taking into account contemporary demands and at the same time satisfying the interests of society.

Key words: *truth, truthfulness, principledness, conscience, honesty, honest behavior.*